

них на інших принципах: вони мають як мінімум дві або більше ядерно-периферійні структури. Свідомість тоталітарної людини, яка сформувалася в минулі часи, існує в перехідний період у тісному переплетенні з новими формами свідомості європейського типу.

Ментальні структури, котрі визначають побудову сучасної цивілізації, сформовані історично в лоні європейської культурної традиції. Побудована на її засадах цілісна свідомість передбачає консенсус щодо сенсу минулого, що обумовлено сучасною ідентичністю. Головні домінанти європейської ментальності, які сформувалися внаслідок тисячолітнього культурного розвитку, включають такі цінності, як *розум (пізнання блага), самодостатність істини, громадянське суспільство, організація, розуміння людини як особистості, усвідомлення гріха, месіанство.*

Слід очікувати, що подвоєні та багат шарові схеми ментальності людини зберігатимуться тривалий час, доки не сформується більш або менш стійка структура свідомості стабільного типу.

ДАВНЬОРУСЬКИЙ ПОХОВАЛЬНИЙ РИТУАЛ У КОНТЕКСТІ ПРОЦЕСУ КУЛЬТУРОГЕНЕЗУ

О.Бондарець (кафедра культурології та археології
НаУКМА)

1. Як один із компонентів традицій обряду є досить стійкими елементами культури.

Консервативність поховального обряду, який посідає центральне місце в ритуальній практиці давніх суспільств, припускає деяку аритмію культурогенезу (Іванова, 1995), коли процес життєдіяльності, способи зв'язку стереотипних компонентів культури на одному і тому ж хронологічному етапі більш сприятливі до інновацій, ніж поховальний ритуал.

2. Певна реконструкція особливостей дохристиянської та християнської ідеології за даними поховального обряду дає можливість побачити відмінності та загальні риси, притаманні комплексів уявлень східних слов'ян на різних етапах розвитку.

Спосіб поховання в курганах XI-XIII ст. - трупопокладення в ямах чи на рівні давнього горизонту. Отже, основна визначальна ознака поховального обряду ніби свідчить на користь християнського світогляду. Але язичництво домінує в низці другорядних ознак:

- курганні насипи, які часто біля підніжжя оточені ровиками;
- обпалення площадки перед насипанням кургану або наявність слідів кострищ в насипу, ровику чи вуглин та попелу в різних частинах кургану;
- наявність залишків заупокійної тризни - кісток тварин;
- окремі фрагменти кераміки або спеціально розбиті посудини в ровику, насипу чи безпосередньо в похованні;
- супроводжуючий інвентар (деталі одягу, прикраси, предмети побуту).

Слід зазначити, що за низкою перелічених ознак простежується тенденція до зникнення чи послаблення останніх уже в похованнях XIII ст.

3. Яскравим прикладом еволюції змісту давньоруської поховальної обрядності є могильник XI-XIII ст.ст. в урочищі "Косьмівка" між с. Автуничі та с. Лемешівка Городянського району Чернігівської області (Бондарець, 1992; Нікітіна, 1992).

Знайдені предмети мали не лише ритуальне призначення, а й магічні властивості, пов'язані з культами Сонця, Землі, Води і т.п. Найбільшу групу репрезентує кераміка, оскільки посудини чи її фрагменти знайдено майже в кожному інвентарному похованні. Деякі горщики з клеймами. Це два горщики XII ст. з п.1 к.13.к.гр.II, на одному з яких клеймо у вигляді двох концентричних кіл, а на іншому - два концентричні кола, через які проходять і перетинаються в центрі три лінії. перетинаються в центрі три лінії. Круг із вписаними у нього хрестом у вигляді двох прямокутників, які перетинаються, зображено на денці посудини з к. 32 к. гр.I. А на фрагменті денця горщика з к. 16 к.гр.I зображено три паралельні лінії, що їх перетинає під кутом 100° ще одна лінія.

Колекція матеріалів з могильника зберігається в Національному музеї історії України.